

ΑΡΘΡΟ ΣΥΝΤΑΞΗΣ EDITORIAL

Τα διαφορετικά πρόσωπα της λογοκλοπής

Τα τελευταία χρόνια, η ευχέρεια πρόσβασης σε έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών με τη χρήση του διαδικτύου, αναμφίβολα οδήγησε στην αύξηση της παραγωγής συγγραφικού έργου από πολλούς ερευνητές, ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης. Επί πλέον, η επαγγελματική εξέλιξη των επιστημόνων, ιδιαίτερα στον ακαδημαϊκό χώρο, βασίζεται κυρίως στο συγγραφικό έργο που εκείνοι έχουν να επιδείξουν. Η χρήση της τεχνολογίας μέσω των μηχανών αναζήτησης και κυρίως μέσω του PubMed διευκολύνει, σε μέγιστο βαθμό, την ανεύρεση άρθρων και πληροφοριών που παλαιότερα, τουλάχιστον σε χώρες όπως η Ελλάδα, ήταν δύσκολο έως αδύνατο να εντοπιστούν παρά μόνο μέσω παραγγελίας σε μεγάλες βιβλιοθήκες του εξωτερικού συγκεκριμένων άρθρων, τα οποία εντόπιζε ο κάθε ερευνητής ως τίτλο και όχι ως περίληψη στις βιβλιογραφικές παραπομπές κάποιου άρθρου που υπέπιπτε στην αντίληψή του.

Όμως, το κάθε νόμισμα έχει ως γνωστό δύο όψεις: εκτός από την εκρηκτική αύξηση των δημοσιεύσεων και των πληροφοριών, η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών διευκόλυνε και την αντιγραφή/επικόλληση κειμένων, τη χρήση αυτούσιων ή τροποποιημένων εικόνων και πινάκων, καθώς και τη μετάφραση σε γλώσσες εκτός της Αγγλικής, που χρησιμοποιείται από τα περιοδικά με το μεγαλύτερο δείκτη απήχησης. Οι λογοκλόποι γνωρίζουν ότι διαπράττουν ανήθικη δραστηριότητα και την υποκρύπτουν βασιζόμενοι είτε στη μη αναφορά της πηγής που υποκλέπτουν, είτε στην αναφορά των βιβλιογραφικών αναφορών και όχι αυτής καθ' αυτής της μελέτης που υποκλέπτουν, είτε στη χρήση της ξένης γλώσσας στην οποία μεταφράζουν το συνήθως αγγλικό κείμενο που υποκλέπτουν. Το πρόβλημα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο όταν οι περιπτώσεις αφορούν σε αυτο-λογοκλοπή. Ορισμένοι διαφωνούν ακόμη και με τη χρήση του τελευταίου αυτού όρου, επειδή θεωρούν οξύμωρο σχήμα κάποιος να υποκλέπτει τον εαυτό του,¹ και προτείνονται εναλλακτικά οι όροι διπλή δημοσίευση (duplicate publication), αναδημοσίευση παραπλήσιας

εργασίας (republishing of very similar works) ή μετάφραση από άλλη γλώσσα δημοσιευμένης εργασίας του ίδιου συγγραφέα.

Οι λογοκλόποι αισθάνονται ασφαλείς ότι δεν θα αντιληφθεί κάποιος άλλος την καλά συγκαλυμμένη παράνομη πράξη τους. Αυτό όμως που αδυνατούν να αντιληφθούν είναι ότι όσο εύκολο είναι για εκείνους να αντιγράψουν κάποια διαθέσιμη πηγή τόσο εύκολο είναι και για τους κριτές ενός περιοδικού ή για το συγγραφέα του άρθρου που υφίσταται λογοκλοπή να ακολουθήσει τα ίχνη τους και να τους ανακαλύψει, καθώς τα ίδια μέσα και οι ίδιες μηχανές αναζήτησης είναι προσβάσιμες σε όλους. Σε ό,τι αφορά δε τις διπλές δημοσιεύσεις, οι αντιγραφείς βασίζονται στο γεγονός ότι πολλά περιοδικά δημοσιεύουν με αρκετή χρονική καθυστέρηση τις εργασίες που γίνονται δεκτές, είτε λόγω ύπαρξης μεγάλης λίστας εργασιών προς δημοσίευση είτε λόγω διμηνιαίας/τριμηνιαίας έκδοσης του περιοδικού. Με τον τρόπο αυτόν και παραλλάσσοντας τον τίτλο του άρθρου τους ή και τη σειρά/αριθμό των συγγραφέων, οι αντιγραφείς κατορθώνουν να συγκαλύψουν την απάτη τους και να πολλαπλασιάσουν το πλήθος του συγγραφικού τους έργου, βελτιώνοντας το βιογραφικό τους.

Με βάση τα ανωτέρω, το πρόβλημα της λογοκλοπής φαίνεται ότι λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις, αφορά δε στο κυρίως κείμενο (86,2%), στις βιβλιογραφικές αναφορές (73,1%) και στους πίνακες/εικόνες (71,4%), ενώ μόνο σε ποσοστό 22,2% αναφέρεται η πηγή.² Πρόσφατη αναδρομική ανάλυση από κινέζικο επιστημονικό περιοδικό των εργασιών που υποβλήθηκαν προς κρίση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι περίπου το 1/3 των εργασιών ήταν προϊόντα λογοκλοπής.³ Άλλα δε έγκριτα περιοδικά με μεγάλη απήχηση υποχρεώθηκαν να αναθέσουν σε εμπειρογνώμονες την πιθανότητα ύπαρξης λογοκλοπής σε δημοσιευμένα άρθρα συγγραφέων που είχαν κατηγορηθεί για λογοκλοπή,^{4,5} έπειτα από παρέμβαση αναγνωστών.⁶ Ο έλεγχος της λογοκλοπής οφείλει να είναι πολυδιάστατος. Ευθύνη δεν φέρουν μόνο οι συγγραφείς-λογοκλόποι αλλά και η συντακτική ομάδα των περιοδικών, οι κριτές και οι αναγνώστες.⁶ Οι αρχισυντάκτες των περιοδικών οφείλουν να εφιστούν την προσοχή στους κριτές ώστε να ελέγχουν αν το κείμενο που τους παραδίδεται προς κρίση αποτελεί

προϊόν λογοκλοπής ή διπλής δημοσίευσης. Επί πλέον, στο ηλεκτρονικό έντυπο αξιολόγησης των άρθρων, το οποίο επιστρέφουν οι κριτές στον αρχισυντάκτη μαζί με τα σχόλιά τους προς τους συγγραφείς, επιβάλλεται να υπάρχει σχετική ερώτηση. Μετά δε την πάροδο ενός έτους από τη δημοσίευση των άρθρων, η συντακτική ομάδα του περιοδικού οφείλει να ελέγχει αν οι συγγραφείς δημοσίευσαν παρόμοιο άρθρο σε άλλο περιοδικό, αν παραβιάζονται οι κανόνες δεοντολογίας όπως προβλέπονται διεθνώς (Committee on Publication Ethics, COPE) και να καταγγέλλουν τους συγγραφείς-λογοκλόπους στον Παγκόσμιο Οργανισμό Ιατρικών Αρχισυντακτών (World Association of the Medical Editors, WAME), ο οποίος είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος να παρέχει τεχνογνωσία για επιβεβαίωση της παράνομης πράξης, καθώς και κατευθύνσεις για την επιβολή κυρώσεων.

Υφίστανται πολλοί τρόποι ελέγχου της λογοκλοπής. Η ανάθεση σε κριτές με αντίστοιχες πρόσφατες δημοσιεύσεις αποτελεί το πρώτο βήμα ελέγχου της πρωτοτυπίας μιας υποβληθείσας εργασίας. Οι έμπειροι κριτές διαθέτουν καλή μνήμη της βιβλιογραφίας έχοντας μελετήσει σε βάθος τα υπάρχοντα δημοσιευμένα δεδομένα ώστε να στηρίξουν και τις δικές τους μελέτες, ενώ είναι σχετικά εύκολο να διαπιστώσουν την ύπαρξη λογοκλοπής. Εν τούτοις, ακόμη και αν κάποιος κριτής δεν διαθέτει ολοκληρωμένη γνώση της τρέχουσας βιβλιογραφίας έχει στη διάθεσή του σύγχρονα εργαλεία που θα τον βοηθήσουν, αρκεί να γνωρίζει πώς θα τα χρησιμοποιήσει. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τη λογοκλοπή κειμένου, τοποθετώντας τον τίτλο μιας εργασίας σε μια ευρέως γνωστή μηχανή αναζήτησης (π.χ. Google), ο κριτής είτε θα λάβει ένα μεγάλο αριθμό αποτελεσμάτων που δεν θα δύναται να διαχειριστεί, είτε κανένα αποτέλεσμα, το οποίο σε καμιά περίπτωση δεν του εξασφαλίζει ότι η εργασία που έχει στη διάθεσή του για κρίση δεν είναι προϊόν λογοκλοπής, καθώς οι λογοκλόποι συνήθως αντιγράφουν το κείμενο μιας εργασίας διαφοροποιώντας τον τίτλο. Η καλύτερη μέθοδος είναι ο εντοπισμός μιας στατιστικά σπάνιας φράσης 6–12 λέξεων, εντός του κειμένου της εργασίας, και τοποθέτησης της συγκεκριμένης φράσης στη μηχανή αναζήτησης. Μια άλλη μέθοδος είναι η τοποθέτηση στη μηχανή αναζήτησης των ονομάτων των πρώτων συγγραφέων 2–3 διαδοχικών βιβλιογραφικών αναφορών, γεγονός που πιθανόν να οδηγήσει στην πραγματική πηγή από την οποία πραγματοποιήθηκε η απ' ευθείας αντιγραφή του κειμένου σε περίπτωση που δεν πρόκειται για κριτική ανάλυση των 2–3 εργασιών που αναφέρονται.

Τέλος, έχουν αναπτυχθεί ειδικά λογισμικά –συνήθως με κάποιο κόστος για τους χρήστες– που χρησιμοποιούν αλγόριθμους για την ακριβή σύγκριση του κειμένου έναντι μιας μεγάλης βάσης δημοσιευμένων εργασιών ή διαδικτυακών δεδομένων. Οι εν λόγω αλγόριθμοι συγκρίνουν σημαντικές

λέξεις ευρετηρίου (συνώνυμα, συντομογραφίες, λεξιλογικές παραλλαγές, στατιστικά σπάνιες φράσεις, παραφρασμένο περιεχόμενο) και παρέχουν στον κριτή ένα ποσοστό ομοιότητας με άλλα κείμενα, ώστε να αποφασίσει στη συνέχεια ο ίδιος αν πρόκειται για προϊόν λογοκλοπής ή όχι. Για να μη θεωρηθεί διαφήμιση, στο παρόν άρθρο αναφέρονται μόνον όσα παρέχουν δωρεάν πρόσβαση: (α) <http://etest.vbi.vt.edu/etblast3/>, που δημιουργήθηκε από το Virginia Bioinformatics Institute, (β) <http://www.checkforplagiarism.net/>, που παρέχεται από ιδιωτική εταιρεία με γραφεία στη Νέα Υόρκη και το Λονδίνο, με δωρεάν πρόσβαση μόνο για συγκρίσεις έναντι αρχείων που είναι διαθέσιμα από μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, (γ) <http://www.copyscape.com/>, που παρέχεται από ιδιωτική εταιρεία και συγκρίνει τη λογοκλοπή ιστοσελίδων, παρέχει όμως δωρεάν μόνο 10 αποτελέσματα ανά αναζήτηση, ενώ για περισσότερα απαιτείται συνδρομή.

Όσον αφορά στις διπλές δημοσιεύσεις, το PubMed διαθέτει στα "limits/type of article" την κατηγορία "duplicate publication", στην οποία έως τη στιγμή της συγγραφής του παρόντος άρθρου (Ιανουάριος 2011) είχαν καταγραφεί 949 περιπτώσεις διπλών/τριπλών δημοσιεύσεων, γεγονός που καταδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος αλλά και την ευθύνη της συντακτικής ομάδας των περιοδικών μετά από τη δημοσίευση των εργασιών που γίνονται δεκτές.

Σε ό,τι αφορά τη χρήση αυτούσιων ή τροποποιημένων εικόνων και σχεδίων, η πιστοποίηση υποκλοπής τους μέσω των συνήθων μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο είναι προβληματική. Η Google, για παράδειγμα, διαθέτει τη δυνατότητα αναζήτησης εικόνων μέσω της ιστοσελίδας Google Image Search: <http://www.google.gr/imghp?hl=el&tab=wi>, αλλά και πάλι θα πρέπει να δοθούν οι κατάλληλες λέξεις-κλειδιά ώστε να μην αποκλειστούν κάποιες εικόνες και να μη χαθούν κάποιες άλλες μέσα στο μεγάλο όγκο των αποτελεσμάτων που πιθανόν να προκύψουν. Συνήθως, όμως, οι λογοκλόποι αφήνουν ίδια τη λεζάντα της εικόνας και με τον τρόπο αυτόν είναι εύκολος ο εντοπισμός μέσω της συγκεκριμένης μηχανής. Προς το παρόν, ο καλύτερος δωρεάν τρόπος ελέγχου υποκλοπής εικόνων είναι η μηχανή αναζήτησης TinEye <http://www.tineye.com/>, στην οποία υπάρχει η δυνατότητα σύγκρισης κάποιου αρχείου εικόνας ή κάποιας εικόνας σε ηλεκτρονική διεύθυνση URL με μια βάση δεδομένων εικόνων, ώστε να ανευρεθούν τυχόν μερικές ή πλήρεις ομοιότητες. Σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί το γεγονός ότι η βάση δεδομένων της TinEye δεν καλύπτει τον τεράστιο όγκο εικόνων που υπάρχουν στο διαδίκτυο, σε αντίθεση με την Google Image Search.

Όπως φαίνεται, συνεπώς, η λογοκλοπή διαθέτει διαφορετικά πρόσωπα, ενώ ο περιορισμός του προβλήμα-

τος θα επέλθει ουσιαστικά όταν οι ίδιοι οι συγγραφείς αντιληφθούν ότι το κόστος, εάν προβούν στην παράνομη αυτή πράξη, θα είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο, εφ' όσον αποκαλυφθεί κάποια στιγμή, από το όφελος που θα προσκομίσουν πρόσκαιρα από το πλασματικά πληθωριστικό βιογραφικό που θα παρουσιάσουν για την επαγγελματική τους καταξίωση. Και στην κατεύθυνση αυτή οφείλουν να συστρατευτούν τόσο η ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και η επίσημη πολιτεία.

Χ. Ζαβός

*Γαστρεντερολογική Κλινική
Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου
Ηράκλειο Κρήτης*

Βιβλιογραφία

1. ANDERSON MS, STENECK NH. The problem of plagiarism. *Urol Oncol* 2011, 29:90–94
2. MERTENS S. Spotlight on plagiarism. *Dtsch Arztebl Int* 2010, 107:863–865
3. ZHANG Y. Chinese journal finds 31% of submissions plagiarized. *Nature* 2010, 467:153
4. MARUSIĆ M. The Kurjak plagiarism case: Scientific misconduct in Croatia. *Br Med J* 2008, 336:173–174
5. MARUSIĆ M, MARUSIĆ A. Threats to the integrity of the Croatian Medical Journal. *Croat Med J* 2007, 48:779–785
6. ZAVOS C. Journals are also responsible. Rapid response to Chalmers I, *BMJ* 2006, 333:594–595. Available at: <http://www.bmj.com/cgi/eletters/333/7568/594#142195>

Corresponding author:

C. Zavos, 7 Andrea Karkavitsa street, GR-713 03 Heraklion, Crete, Greece
e-mail: czavos@ymail.com

.....